

نقش تاکتیکی ارتش جمهوری اسلامی ایران در تأمین امنیت استان‌های مرزی (مطالعه موردی از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تا آغاز جنگ)

محمدحسین قنبری جهرمی^۱، گل محمد نصیری^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۵

چکیده

نقش ارتش به‌عنوان محور نظامی در برقراری تأمین امنیت استان‌های مرزی کشور از پیروزی انقلاب ج.ا. ایران تا آغاز جنگ تحمیلی نقطه عطفی در تاریخ ارتش جمهوری اسلامی و نیروهای مسلح است که حاوی درس آموخته‌های بسیار بالارزشی برای فرماندهان فعلی و آینده در سطح تاکتیکی خواهد بود. هدف اصلی مقاله بررسی و تحلیل عملکرد ارتش بر اساس نقش تاکتیکی ایفاء شده در برقراری تأمین امنیت استان‌های مرزی کشور ایران با تأکید بر استان‌های آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان می باشد. جامعه آماری در دو فاز کیفی و کمی مطالعه اسناد و پژوهش‌های مرتبط و همچنین خبرگان درون سازمان با انتخاب هدفمند بوده است. روش گردآوری کتابخانه‌ای و ابزار آن مطالعه اسناد و مدارک، مصاحبه و توزیع پرسشنامه بوده است. برای سنجش روایی و اعتبار پرسشنامه از آزمون مقدماتی استفاده شده است. سؤالات مصاحبه به‌صورت باز و بسته و آلفای کرونباخ برابر ۰.۷ محاسبه شده است. تجزیه و تحلیل کیفی بر اساس تحلیل محتوا و کمی از روش آمار توصیفی و استنباطی با بهره‌گیری از SPSS انجام و نتیجه‌گیری شده است: ارتش ۱۵ نقش و ۴۲ عملکرد بسیار خوب را متاثر اهمیت خیلی زیاد نقش‌ها در سطح تاکتیکی برای برقراری تأمین امنیت در استان‌های چهارگانه مرزی داشته است.

واژگان کلیدی: استان‌های مرزی، نقش تاکتیکی، عملکرد

۱ - استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین (علیه السلام) نویسنده

مسئول jahromi.h@gmail.com

۲ - پژوهشگر پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی

مقدمه

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و برهم خوردن بسیاری از معادلات در حوزه‌های مختلف امنیت ملی، نیروهای معارض در برخی از استان‌ها و شهرها خصوصاً استان‌های مرزی به‌منظور آسیب رساندن به منافع و هدف‌های ملی اقدام به عملیات سیاسی و نظامی نمودند به‌نحوی که امنیت در مناطق و شهرهای استان‌های مرزی به‌شدت کاهش پیدا نمود و مردم منطقه و نیروهای نظامی متحمل تلفات و آسیب‌پذیری‌های زیادی شدند. به‌رغم تلاش‌های زیاد توسط حکومت مرکزی برای ایجاد آرامش و امنیت نه‌تنها در این رابطه بهبودی حاصل نشد بلکه روز بروز بر میزان ناامنی‌ها افزوده می‌شد عملیات نیروهای معارض با فراهم آوردن پشتیبانی و هدایت برخی از نیروهای بومی بنا به دلایل مختلف و حمایت برخی کشورهای خارجی از جمله عراق تحت عنوان نیروی متعهد اجرامی گردید. با تمام تلاش‌های انجام پذیرفته حکومت برای بازگرداندن آرامش و شرایط عادی در استان‌های مرزی نتیجه‌ای نگرفت و برای رفع مشکلات از ظرفیت‌های نیروهای مسلح از جمله ارتش برای برقراری و حفظ امنیت بهره‌گیری نمود. ارتش بعد از انقلاب به‌رغم مشکلات عدیده بر اساس مأموریت ابلاغی و باهدف برقراری امنیت و حفظ ثبات و آرامش در استان‌های چهارگانه مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان وارد عمل شد و با نقش‌آفرینی و عملکرد برجسته مبادرت به برقراری امنیت در استان‌های مرزی را نمود که بازگو نمودن آن‌ها ضمن شفافیت چگونگی عملکرد و جان‌فشانی ارتش برای حفظ و اعتلای کشور، موجب درس آموخته‌هایی برای نسل امروز خصوصاً در حوزه عملیات پدافند و توسعه داخلی خواهد بود. از این رو مسأله اصلی تحقیق عملکرد ارتش بر اساس نقش تاکتیکی تعیین‌شده در برقراری تأمین امنیت استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان در بین سال‌های ۱۳۵۹-۱۳۵۷ به چه صورت بوده است؟

مبانی نظری

استان کرمانشاه: کرمانشاه در دوره‌های مختلف دارای نام‌های گوناگونی بوده که معمولاً با تغییر از حکومتی به حکومتی دیگر صورت می‌گرفته است، (لغت‌نامه دهخدا). کرمانشاه از لحاظ بقایای سکونت‌های پیش از تاریخ، یکی از مناطق بسیار غنی و مهم در ایران و غرب آسیا است. (کاظمی، ۱۳۸۹: ۴۰۶). مساحت آن ۹۳'۳۸۹'۹۵۶ مترمربع (نزدیک به ۱۰ هزار هکتار) است.

شهر کرمانشاه ۱/۵ درصد از مساحت کل ایران را دارد. کرمانشاه مهم‌ترین و بزرگ‌ترین شهر کردنشین ایران نیز محسوب می‌گردد. (Bruke, Andrew, ۲۰۰۴: ۱۷۶). شهر کرمانشاه در سرشماری‌ها از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۶۵ به صورت زیر بوده است. (رئیس‌دانا، ۱۳۸۰: ۷۴۹-۷۴۸) کردها ساکنین اصلی استان کرمانشاه هستند. استان کرمانشاه سرزمین بومی برخی از بزرگ‌ترین ایلات، عشایر و طوایف کُرد محسوب می‌شود. بیشتر مردم شهر پیرو یکی از سه مذهب تشیع، تسنن و اهل حق (یارسان) هستند. (بایندر، ۱۳۷۰: ۳۸۲)

کُرد	فارس	لُر	عرب،	سایر	بدون جواب
۹۲.۵	۴.۲	۷/	۵/	۲/	۱.۹

جدول ۱: نمایش در صد اقوام در استان کرمانشاه

استان کردستان: کردستان مکان و سرزمین کردها و ناحیه‌ای در غرب ایران است. استان کردستان در انقلاب بهمن ۱۳۵۷ نقش بسزایی داشت و پس از به قدرت رسیدن جمهوری اسلامی نیز محل درگیری میان نیروهای کرد و حکومت جدید بود. مساحت کل آن ۲۹'۱۳۷ کیلومترمربع (۱۱'۲۵۰ مایل مربع) می‌باشد. قوم کرد یکی از اقوام آریایی هستند استان کردستان یکی از استان‌های کردنشین در غرب ایران است. امروزه اکثریت مردم این استان، مسلمان و سنی مذهب بوده و تعداد قلیلی نیز با پیروی از سایر ادیان (یهودی و مسیحی) و فرق و مذاهب وجود دارند. (واعظی، ۱۳۹۱: ۲۲)

قومیت	کرد	فارسی زبان	آذری	سایر
درصد	۹۷	۶/	۳/	۱.۲

جدول ۲: نمایش در صد اقوام در استان کردستان

استان آذربایجان غربی: استان آذربایجان در شمال غربی ایران قرار دارد و مرکز آن شهر ارومیه است. آذربایجان غربی تنها استان هم‌مرز با کشور ترکیه است. در استان آذربایجان غربی علاوه بر زبان‌های ترکی آذربایجانی (لطفی پاشا: ۱۳۴۱: ۳۲۳) و کردی (عمدتاً در منطقه مکریان) (اشراقی، امامی، ۱۳۷۱: ۹۴-۹۵) اقلیتی نیز به زبان‌های ارمنی و آرامی نو آشوری سخن می‌گویند. (رزم‌آرا، ۱۳۳۰: ۶۸) مساحت استان برابر ۳۷۰'۰۵۹ کیلومترمربع است که سیزدهمین استان بزرگ کشور محسوب می‌شود و ۲۰۲۵ درصد مساحت کل کشور را تشکیل

می‌دهد. و مرکز آن شهر تاریخی ارومیه بوده است. (اسکندری‌نیا، ۱۳۷۸: ۱۳۲) زبان و مذهب اصلی درهریک از شهرهای استان آذربایجان غربی شیعه و سنی و در شهر سلماس چند خانوار مسیحی و در مرگنر نیز تعدادی علی‌اللهی دارد. موقعیت جغرافیائی، سیاسی و نظامی: استان از شمال به جمهوری آذربایجان و ترکیه، از مغرب به ترکیه و عراق، از شرق به استان آذربایجان شرقی و استان زنجان و از جنوب به استان کردستان محدود است. بطور کلی ویژگی‌های عمده نظامی منطقه به شرح زیر می‌باشد:

استان خوزستان: در جنوب غرب ایران است که جنوب آن در کرانه خلیج فارس قرار دارد. مساحت استان خوزستان ۶۴/۰۵۷ کیلومترمربع است مرکز استخراج نفت ایران است. از لحاظ تاریخی، خوزستان یکی از قدیمی‌ترین مناطق مسکونی فلات ایران محسوب می‌شود. (افشار سیستمی ایرج، ۱۳۷۳، ۴۲) جمعیت استان خوزستان ۴'۷۱۰'۵۰۹ نفر بوده است شمار عرب‌های استان خوزستان حدود ۶۸ درصد کل جمعیت روستایی استان را دربر می‌گرفت. (کریمی‌پور، ۱۳۸۴: ۹۷). استان خوزستان به علت وسعت زیاد دارای اقوام مختلفی می‌باشد

قومیت	عرب	فارسی	لر	ترک	کرد	سایر
درصد	۳۳/۶	۳۱/۹	۳۰	۲/۵	۱٪	۰/۷

جدول ۳: درصد اقوام استان خوزستان

قومیت‌ها در استان‌های مرزی چهارگانه: ایران کشوری متنوع از نظر قومی است. ویژگی‌های متمایزکننده اقوام از یکدیگر در ایران بیشتر بر مؤلفه‌های زبانی و مذهبی متمرکز می‌شود. سکونت قومیت‌های ایرانی در مناطق مرزی و همجوار با کشور هم‌زبان خود، زمینه مناسبی را برای وقوع بحران‌های قومی - مذهبی و متأثر ساختن امنیت ملی کشور فراهم می‌آورد. امنیت شهرهای مرزی و لزوم ایجاد و حفظ آن یکی از مهم‌ترین مسائل هر کشور می‌باشد. بدون تردید داشتن مرزهای کنترل‌شده و مناطق مرزی بدون تنش و بحران در برقراری امنیت و اعمال حاکمیت دولت در هر کشور، نقش کلیدی و هدایت‌کننده‌ای داشته و از

سوءاستفاده و دخالت دشمنان داخلی و خارجی می‌کاهد. نظر به اهمیت موضوع به‌طور اجمال و متناسب با نیاز، مواردی از اقوام و زبان آنان در استان‌های مورد مطالعه بیان می‌شود:

۱- قوم آذری: بزرگ‌ترین اقلیت قومی ایران است. آذری‌ها در مناطق مختلف کشور سکونت دارند و شمال غربی ایران از دیرباز حوزه اصلی آنان را تشکیل داده است؛ و استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، اردبیل و زنجان چهار استان بزرگ آذری نشین ایران هستند.

۲- قوم کرد: این قوم دومین اقلیت عمده قومی در کشور است. کردها بیشتر در استان‌های آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاهان، ایلام، همدان و شمال خراسان ساکن هستند. بنا به دلایلی مختلف بارها در قالب حوادث ناگوار و خشونت باری در مناطق کردنشین غرب و شمال غربی کشور فعال گردیده است. با توجه به جغرافیای ویژه استان‌های غرب و شمال غرب کشور، سایر گروه‌های معارض نیز از مناطق مختلف کشور به مناطق کوهستانی استان‌های یادشده عزیمت کردند و مبارزات مسلحانه خود را علیه انقلاب اسلامی تشدید کردند.

۳- قوم لر در استان‌های ایلام، لرستان، چهارمحال بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد و شمال خوزستان ساکن هستند و در گذشته فعالیت‌های سیاسی قابل توجهی در جنوب غربی ایران انجام داده‌اند.

۴- قوم عرب: با جمعیتی بیش از یک میلیون نفر در مناطق جنوب غربی کشور و اغلب در خوزستان سکونت دارند. تبلیغات و سیاست‌های قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در طول تاریخ همواره بر آن بوده است تا قوم عرب ایرانی را به‌سوی ملی‌گرایی عربی سوق دهند. استان خوزستان و قوم عرب در جوار کشورهای عرب حوزه راهبردی خلیج فارس واقع شده‌اند و آسیب‌پذیر هستند. (گروه مؤلفان ارتش: ۱۳۹۹: تلخیص ۱۳۳-۱۲۶)

امنیت پایدار و توسعه: توسعه ملی فرایند توسعه همه‌جانبه‌ای است که در ابعاد گوناگون توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اکولوژیکی و ارتباطات متقابل آن‌ها را در برمی‌گیرد. (نظرپور، ۱۳۷۸: ۵۰) توسعه و امنیت دارای رابطه متقابل می‌باشند. هانتینگتون می‌گوید: جای هیچ تردید نیست میان خشونت و عقب‌افتادگی اقتصادی

رابطه تنگاتنگی وجود دارد (مختاری، ۱۳۸۵: ۳۶) مک نامارا^۱ معتقد است ریشه هرگونه عدم امنیت و بی‌ثباتی فقر می‌باشد (راستی و رحیمی، ۱۳۷۸: ۱۴۸)

عوامل تضعیف ارتش بعد از انقلاب: ارتش در حالی مسئولیت تأمین امنیت داخلی و خطوط مرزی را به عهده گرفت که پس از انقلاب، به علل و انگیزه‌های مختلف تضعیف شده بود و در اینجا به اختصار شرایط حاکم در آن زمان بیان می‌شود:

- تصفیه کارکنان ارتش و شعارهای انحلال ارتش توسط گروهک‌ها
- از بین رفتن انسجام سازمانی و روی کار آمدن شوراها به جای فرماندهان در یگان‌ها
- انجام پاکسازی‌های غیرکارشناسانه و اغلب از روی انتقام‌جویی‌های فردی
- تصرف بعضی پادگان‌های ارتش توسط برخی از گروهک‌ها، سازمان‌ها و به تاراج رفتن بسیاری از تجهیزات
- عملکرد خودسرانه کمیته‌ها در بازداشت کارکنان ارتش، دخالت در امور داخلی و گاهاً انتخاب فرماندهان جدید برای یگان‌ها
- حذف سازمان‌های اطلاعاتی
- تلاش برای فروش برخی از تجهیزات مدرن ارتش
- کاهش خدمت سربازی از یک سال به دو سال
- پاکسازی و تقلیل دوره خدمت کارکنان وظیفه و موافقت با تحت فشار فرماندهان برای استعفاء یا انتقال پرسنل کادر
- کاهش قابلیت بکارگیری حدود پنجاه درصد از ارتش ۵۴۰ هزار نفری به سبب انتقال، تصفیه، استعفاء و..
- آزاد کردن نقل و انتقالات اختیاری
- برکناری یکباره فرماندهان و مدیران رده‌های بالا ارتش
- انحلال برخی از واحدهای سازمانی ارتش
- تعدد مراکز تصمیم‌گیری در سطوح مختلف و سازمان‌های گوناگون ارتش

^۱ - Mcnamara

- بی‌اطلاعی مسئولین کشور و حتی فرماندهان انتصابی جدید از توانایی‌های بالقوه و

بالفعل ارتش (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: ۶۱۲)

ارزش‌های بنیادین، ارکان جهت ساز و مأموریت ارتش: در این قسمت ارزش‌های بنیادین، ارکان جهت ساز و مأموریت ارتش جمهوری اسلامی در بازه زمانی تحقیق که در جلسات هم‌اندیشی و با بهره‌گیری از قرآن مجید، نهج‌البلاغه، احادیث و بیانات امام خمینی (ره) مشخص گردیده است بیان می‌شود. قابل‌ذکر است منظور از ارکان جهت ساز در این تحقیق چشم‌انداز، سیاست‌ها، راهبردها و دکترین می‌باشد.

ارزش‌های بنیادین: ایمان، تقوی، شهادت، تعهد، وفاداری، جهاد در راه خدا، مسئولیت‌پذیری، عزت و اقتدار، شاخص بودن

چشم‌انداز: کسب عزت، اقتدار بر اساس جهاد در راه خدا، حافظ مکتب و امنیت کشور، برخورداری از توان رزمی و تجهیزات مناسب و حفظ و تقویت نیروها، آمادگی نظامی و هوشیاری و ممانعت از هجوم غافلگیرانه، ایجاد بازدارندگی متأثر از هوشیاری و توان بالا، مراقبت و حفظ دائمی مرزهای کشور با زیر نظر داشتن و مراقبت

سیاست‌ها: سنجربانی و حفاظت از مردم، حفظ و تقویت توان رزمی، استمرار بخشی برای برقراری امنیت، رثوفت و مهربانی با مردم، همیاری مردم منطقه، دفاع با قدرت از منافع و مصالح مردم، قاطعیت در برقراری امنیت و همیاری و مساعدت رزمندگان

راهبردها: حفظ آمادگی کامل، تقویت قرارگاه‌ها، برخورداری از اطلاعات به‌موقع، ارتباطات امن و پایدار، مراقبت و کنترل و هوشیاری همه‌جانبه، غافلگیر نمودن نیروهای معارض، پیوستگی و استمرار عملیات، در دست داشتن ارتفاعات، مناطق حساس و شهرها، مراقبت و کنترل جاده‌ای و محوری، حفظ سلامت و آرامش مردم، حضور با قدرت هوانیروز و هماهنگی و تعامل با سا بر نیروهای رزمنده و عناصر محلی

دکترین: حضور مقتدرانه در مناطق عملیاتی استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان با رعایت مراقبت، حفاظت، غافلگیر نمودن، کنترل مرزها، تقویت یگان‌های سرزمینی، افزایش تحرک یگان‌ها، برخورداری از اطلاعات به‌موقع و ارتباطات امن و مستمر و بهره‌گیری بیشتر از یگان‌های سبک و استمرار بخشی و موازی بودن عملیات بر اساس

تعامل، هماهنگی و پشتیبانی سایر سازمان‌های نظامی و نیروهای داوطلب و مردمی با تأکید بر حفظ سلامت و آرامش مردم در شهرها و روستاها

مأموریت: عزیمت به مناطق عملیاتی در استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان با تجهیزات کامل، تعقیب، سرکوب و دستگیری اشرار و مهاجمین و انتقال با فوریت آنان به مراجع ذیصلاح، شدت عمل داشتن با اعضای حزب دمکرات و کردها، در صورت پایداری در مخالفت با ملت و دولت، بستن فوری مرزهای منطقه و جلوگیری از فرار اشرار به خارج و برقراری امنیت در استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان (جلسات هم‌اندیشی پیشکسوتان، ۱۴۰۱)

عملکرد یگان‌های نیروی زمینی ارتش در استان کرمانشاه: بخشی از عملکرد یگان‌های نیروی زمینی در استان کرمانشاه؛ با اجرای تعداد قابل توجهی عملیات مشترک و مستقل برای مقابله با نیروهای معارض، پاکسازی محورهای مواصلاتی، برقراری تأمین محورهای اصلی، پاکسازی محورهای مختلف با تمرکز بر شهر پاوه انهدام کمین‌های ضدانقلاب با وارد نمودن تلفات به آنان، کشف سلاح و مهمات و دستگیری نیروهای معارض، اعزام واستقرار یگان‌های رزمی در ماطق مورد نظر، درگیر شدن با نیروهای عراقی در مناطق مرزی بوده است. (گروه مؤلفان ارتش، تلخیص ۲۲۳-۲۱۴)

عملکرد یگان‌های نیروی زمینی ارتش در استان کردستان: برخی از فعالیت‌هایی را که در مناطق کردستان داشته‌اند شامل: شورش‌های منطقه‌ای، ناامنی و تضعیف حاکمیت نظام و دخالت در امور سازمان‌های دولتی، یورش مسلحانه برای خلع سلاح و غارت مهمات و تجهیزات، وارد ساختن تلفات، خسارات و زیان‌های سنگین به یگان‌های نظامی و انتظامی، تأسیسات دولتی و مردم، ایجاد ناامنی، خشونت، ترور، اجرای عملیات روانی، استقرار در محورهای مواصلاتی حمله به پادگان‌ها بوده است (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: تلخیص ۲۶۳-۱۸۱)

اجرای مأموریت‌های تدافعی، کمک به مجروحین غیرنظامی، آزادسازی، پاکسازی، کنترل و برقراری تأمین و امنیت محورها و شهرها و بازگشت نهادها و ارگان‌های دولتی، تأمین فرودگاه سنندج و مقابله با گروگان‌گیری و هواپیماربایی توسط یگان‌های گروگان‌نیپ ۲۳ نیروهای ویژه هواپرد، کمک‌رسانی به مردم، کمک به راه‌اندازی درمانگاه‌های امداد، حفظ و تقویت

روحیه نیروهای خودی (همان، ۲۶۶)، پشتیبانی از عملیات رزمندگان اسلام با بالگردهای و آتشبارهای توپخانه، استقرار در پایگاه‌های مراقبتی و تأمینی و پدافندی در مناطق مختلف حسب ضرورت و... بوده است.

یگان‌ها و عملکرد نیروی زمینی ارتش در استان آذربایجان غربی: بسترسازی برای

ایجاد درگیری بین تعدادی از افسران و درجه‌داران چپ‌گرا، حضور جمعی از کارکنان چپ‌گرا در جلوی درب پادگان و خواستار تسلیم نظامیان، تهاجم‌های مسلحانه احزاب و سایر عوامل در شهر ارومیه، ایجاد ناامنی در سرو مرز ایران و ترکیه و به شهادت رساندن و مجروح نمودن نیروهای پاسگاه مرزی سرو، عقب‌نشینی به منطقه پیرانشهر پس از پاکسازی مهاباد و ناامن نمودن محورها، هجوم‌های پی‌درپی به پادگان پیرانشهر، به ستوه آوردن مردم منطقه پیرانشهر، مورد هجوم قرار گرفتن شهر سلماس و منبع آب، هدف آتش قرار دادن ایستگاه راه‌آهن قره‌تپه، هدف آتش قرار دادن پادگان جلدیان، تهاجم به خودرو حامل کارکنان ژاندارمری مستقر در پادگان جلدیان (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: تلخیص ۲۷۱)

پاکسازی و آزادسازی محورهای مواصلاتی، جلوگیری از نفوذ ضدانقلاب به داخل شهرستان ارومیه و ترک اشرار مسلح، جلوگیری از قطع تردد و پاکسازی و انهدام مواضع اشرار به‌وسیله بالگردها، پاکسازی و آزادسازی پاسگاه ژاندارمری زیوه و محور سرو، آزادسازی شهر و پادگان مهاباد بر اساس طرح‌ریزی و هماهنگی کامل یگان‌های عمل‌کننده در دو محور ارومیه به مهاباد و میاندوآب به مهاباد با پشتیبانی کامل نیروی هوایی (همان ۲۴۱-۲۳۱) پاکسازی پیرانشهر و جاده‌های مواصلاتی و ارتفاعات تمرچین و شکستن حلقه محاصره و برقراری تأمین (همان ۲۴۱-۲۶۰) مقابله با عناصر ضدانقلاب در سلماس و برقراری تأمین و امنیت شهر، استقرار در پایگاه‌های مراقبتی و تأمینی و پدافندی و.. (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: تلخیص ۲۶۹)

یگان‌ها و عملکرد نیروی زمینی ارتش در استان خوزستان: پس از پیروزی انقلاب

اسلامی، عوامل نفوذی بیگانه و افراد ضدانقلاب با استفاده از تفاوت زبانی موجود و تأکید بر مسئله قومیت، به اقدام‌های تحریک‌آمیز در بین شهروندان عرب‌زبان استان خوزستان مبادرت ورزیدند و با ایجاد ناامنی و آشوب، بحران‌های متعددی را در برخی از مناطق استان به وجود آوردند.. گروه‌های افراطی و برخی از رهبران عرب چپ‌گرا نیز با حمایت مالی و تسلیحاتی

حکومت عراق، مرکزی به نام کانون فرهنگی خلق عرب... را تشکیل دادند. برخی از اقدامات و فعالیت‌های ارتش عراق و معارضین شامل: اقدامات خصمانه و تجاوز مرزی زیاد علیه ایران، تجاوز هواپیماهای نیروی هوایی، تحریک و تسلیح آشوبگران خرمشهر، نفوذ دادن عوامل جاسوسی و تیم‌های خرابکار، آموزش و تعلیم افراد ناراضی ایرانی در خاک عراق، جابجایی نیرو با ادوات زرهی و موشک‌های زمین به هوا به منطقه کوت، تقویت یگان‌های ارتش عراق در مناطق، بمب‌گذاری و ایجاد انفجارات در مراکز حساس، اجرای رزمایش تیپ تفنگداران دریایی و لشکر ۱۰ زرهی ارتش عراق، تشدید فعالیت‌های شناسایی هوایی، تقویت نیروهای محافظ مرزی، اقدام‌های تحریک‌آمیز، درگیری‌های مرزی و عملیات تخریب و ایجاد ناامنی‌ها و... بوده است (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: ۶۳۴-۶۳۲)

عملکرد نیروی هوایی و پدافند هوایی در سال ۱۳۵۹ و ۱۳۵۸: عملکرد سال ۱۳۵۸: به‌طور کلی از آغاز تا پایان سال ۱۳۵۸ مجموعاً تعداد ۱۳۰۶۸ سورتی پرواز عملیاتی، تاکتیکی، آموزشی، آزمایشی و رزمی توسط انواع مختلف وسایل پرنده‌ی نه‌اجا به ثبت رسیده است.. (موسوی، ۱۳۹۶، ج ۱: ۴۵۵)

در بیان کلی عملکرد نیروی هوایی از ابتدای سال ۱۳۵۹ تا شروع جنگ تحمیلی شامل: شناسایی و پشتیبانی نزدیک هوایی، مأموریت ترابری تاکتیکی هوایی و حمل مجروح، آماده‌باش پایگاه‌های هوایی، حمل تجهیزات و نیرو، ترابری مسئولین مملکتی، پرواز برای نمایش قدرت، اعزام گروه ناظر مقدم و انجام پروازهای عکسبرداری، انجام پروازهای گشت شناسایی واسکرامبل، پرتاب فیلر، حمل مهمات سبک و سنگین، حمل دارو و برانکارد، بیسیم ورزمنده، درگیری با هواپیمای ناشناس، بمباران مواضع آشوبگران، افزایش پروازهای گشت دریایی و ترابری، حمله هواپیماهای نه‌اجا و افراد مسلح غیرقانونی، ترابری کارکنان، حمل نیرو و تجهیزات و دارو در تمام نقاط کشور، ترابری اعضای سپاه پاسداران به کلیه نقاط درگیر، کنترل و مراقبت پروازی، حمل پیکر شهدا و زخمی‌ها، ترابری کارکنان سایر ارگان‌ها دولتی، برقراری پوشش هوایی شبانه، انجام پدافند هوایی، اطلاع احتمال حمله هوایی عراق، دفع تجاوز فروند هواپیمای جنگنده عراقی و رهگیری، کشف تجاوزهای هوایی کشور همسایه شمالی (شوروی سابق) در سامانه راداری و انجام پرواز اسکرامبل، تشکیل چندین مرکز پشتیبانی

مستقیم آتش هوایی (دسک) در کنار مراکز فرماندهی درگیر، شکستن محاصره و هجوم آشوبگران به ستون های نظامی اعزامی به منطقه غرب کشور، استقرار یک دستگاه سامانه پدافند هوایی در جماران (همان: ۶۱۵) وارد آمدن خسارات زیاد به نیروها و تجهیزات و تأسیسات نیروهای بعث عراق و نیروهای معارض بوده است (موسوی، ۱۳۹۶، ج ۱: ۵۶۳-۵۶۲).

عملکرد نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران: نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران یکی از چهار نیروی زیرمجموعه ارتش جمهوری اسلامی ایران بوده و مسئولیت حفاظت و نگهداری از آب های کشور ایران در دریای عمان و دریای خزر و همچنین حفاظت از کشتی های تجاری و باری در مقابل دزدان دریایی را عهده دار می باشد.

در سال ۱۳۵۷ الی شروع جنگ تحمیلی حفاظت و تأمین دریایی از خرمشهر تا خور موسی، پاکسازی و خلع سلاح شورشیان جنوب غرب کشور، پشتیبانی و شناسایی، تشدید مراقبت های لازم، در کنار نیروهای مردمی بودن و حوادث مرزی ایجادشده توسط عراق و خلق عرب، درگیری تکاوران در مرز شلمچه تا ارونند کنار با نیروهای بعثی، اجرای گشت های دریایی، آمادگی، مراقبت از مناطق، حضور تکاوران منطقه دوم بوشهر در خرمشهر و تقویت پاسگاه های مرزی، جابجایی شناورهای بزرگ از خرمشهر به بندر امام خمینی (س)، انجام مراقبت های دقیق، انتقال ناوهای کلاس بایندر کلاس بندر به بندر امام خمینی (س)، گشت در ارونند رود، اجرای عملیات گشت دریایی از خور موسی تا دهانه ارونند رود، آماده باش کامل منطقه سوم دریایی خرمشهر، سازماندهی و هماهنگ کردن عملیات پدافند ساحلی در کرانه ارونند رود، حمایت سه فروند کشتی تجاری و سه فروند لایروب ایرانی برای خروج از ارونند رود (گروه مؤلفان ارتش، تلخیص ۶۰۹-۶۰۲)، مشارکت و همکاری با لشکر ۹۲ زرهی در محاصره سازمان سیاسی خلق عرب و کانون فرهنگی خلق عرب و اعاده امنیت به شهر خرمشهر، درگیری با افراد مسلح سازمان خلق عرب (همان ۶۳۵) اجرای گشتی های شناسایی و مراقبت منطقه ای در نوار مرزی، مشارکت و همکاری همه جانبه پایگاه دریایی خرمشهر در امداد رسانی، جابجایی، اسکان و توزیع نیازمندی و مواد غذایی در سیل (اصلائی و همکاران، جلسات هم اندیشی: ۱۴۰۱)

سرانجام ارتش جمهوری اسلامی ایران با لطف و عنایت خداوند با تقدیم ۵۷۲ نفر شهید و ۴۲۵ نفر جانباز (جمعاً ۹۹۷ نفر) افسر، درجه دار، کارمند و سرباز آرامش و امنیت کامل را در

مناطق آشوب‌زده کشور، به‌ویژه کردستان در پایان بیست‌ماهه برقرار نمود. (گروه مؤلفان ارتش، ۱۳۹۹: ۶۶۲)

روش‌شناسی تحقیق

نوع تحقیق- کاربردی و روش تحقیق به روش آمیخته و جامعه آماری حدود ۷۵ نفر از فرماندهان و کارکنان آجا می‌باشند (۱۵ نفر برای مصاحبه و ۶۰ نفر برای پرسشنامه) که یگان‌های تابعه و یا تحت امر آنها توانسته‌اند از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تا آغاز جنگ تحمیلی (۱۳۵۹-۱۳۵۷) با عملکرد خود در تأمین امنیت استان‌های مرزی آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و خوزستان نقش‌آفرینی نمایند. روش نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس می‌باشد. مشخصات در نظر گرفته‌شده برای افراد جامعه آماری به شرح زیر می‌باشد:

- سابقه حضور در مناطق عملیاتی استان‌های موردنظر در بازه زمانی تعیین‌شده در حضور و یافرماندهی یگان عمل‌کننده
- برخورداری از قابلیت روایت‌گری
- دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر در زمان فعلی

روش نمونه‌گیری و حجم آن: در مصاحبه بر اساس اشباع و در پرسشنامه به صورت تمام شمار بوده است. نمونه‌گیری، کدگذاری، کدگذاری و جمع‌آوری داده‌ها در تحقیق مورد تأکید بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها: تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق به صورت کیفی بر اساس تحلیل محتوا، کمی شامل توصیفی و استنباطی و آمیخته بر اساس مقایسه و قضاوت بوده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

در تجزیه و تحلیل کیفی مشخص شده: نقش‌های سطح تاکتیکی و عملکرد متأثر از این‌گونه نقش‌ها موجب می‌شود تا ضمن تأثیرگذار بودن نقش‌های سطوح بالا، دستاوردهای موردنظر حاصل شود. در این سطح ارتش نقش‌های متعددی از جمله: کنترل، مراقبت و تأمین‌کننده مرز زمینی، هوایی و دریایی، هدایت‌گر و مجری عملیات، اطلاعات و هدایت‌گر و پشتیبان سایر رزمندگان نیروهای مسلح در مناطق، آفند کننده، پدافند و پشتیبانی‌کننده زمینی، هوایی و دریایی، نمایش‌دهنده اقتدار و... را ایفا نموده است. در تجزیه و تحلیل توصیفی

مشخص شده: پاسخ‌دهندگان میزان اهمیت نقش‌های تاکتیکی هر یک از نیروها را به شرح زیر اعلام داشته‌اند.

- ۸۹/۹۱ درصد از پاسخ‌دهندگان میزان اهمیت نقش‌های تاکتیکی زمینی را خیلی زیاد دانسته‌اند.
- ۸۴/۷۶ درصد از پاسخ‌دهندگان عملکرد ارتش در نقش‌های تاکتیکی زمینی را بسیار خوب دانسته‌اند.
- ۹۲/۶۷ درصد از پاسخ‌دهندگان میزان اهمیت نقش‌های تاکتیکی هوایی را خیلی زیاد دانسته‌اند.
- ۸۵/۳۳ درصد از پاسخ‌دهندگان عملکرد ارتش را در نقش‌های تاکتیکی هوایی بسیار خوب دانسته‌اند.
- ۹۴/۱۷ درصد از پاسخ‌دهندگان میزان اهمیت نقش‌های تاکتیکی دریایی را خیلی زیاد دانسته‌اند.
- ۷۴/۵۸ درصد از پاسخ‌دهندگان عملکرد ارتش را در نقش‌های تاکتیکی دریایی بسیار خوب دانسته‌اند.
- شایان ذکر است اختلاف چندانی در وضعیت هیچیک از نقش‌ها و عملکردهای سطح تاکتیکی وجود ندارد

مقایسه تجزیه و تحلیل کیفی و کمی انجام شده دلالت بر آن دارد که اهمیت نقش‌های تاکتیکی خیلی زیاد و عملکرد ارتش برای برقراری تأمین امنیت استان‌های چهارگانه مرزی از ابتدای انقلاب تا شروع جنگ تحمیلی بسیار خوب ارزیابی شده است.

نتیجه‌گیری

عملکرد و نقش تاکتیکی نیروهای سه‌گانه ارتش جمهوری اسلامی ایران به شرح زیر می

باشد:

نقش تاکتیکی نیروی زمینی	عملکرد
کنترل و تأمین‌کننده مرز زمینی	استقرار، دیده‌بانی، رصد و پدافند در نوار مرز زمینی مشترک با کشور عراق
	ایجاد پایگاه‌ها، پاسگاه‌ها و پست‌های کنترل و مراقبتی و تأمینی
	انسداد مرز مشترک با کشور عراق
	تعقیب و درگیری شدن با اشرار، قاچاقچیان و نیروهای مقابل و برقراری تأمین
هدایت‌گر و مجری عملیات زمینی	هدایت و راهنمایی تاکتیکی یگان‌های ژاجا، شهربانی و سپاه در اجرای عملیات
	اجرای گشتی‌های شناسایی ورزمی در مرز و مناطق آلوده
	اجرای عملیات ضربتی و غافلگیرانه و پاکسازی مناطق آلوده
	فعالیت مستمر گروه پشتیبانی اطلاعات رزمی
هدایت‌گر و مجری عملیات زمینی	کنترل و مراقبت اطلاعات رزمی در استان‌ها
	استخدام و بکارگیری عامل و مخبرین محلی
	هدایت و هماهنگی‌های حسب ضرورت با نیروهای اطلاعاتی و امنیتی برای تقویت
	هرچه بیشتر امنیت
هدایت‌گر و پشتیبان امنیتی	تعاملات اطلاعاتی درون و برون‌سازمانی در جهت تقویت امنیت
	هدایت و پشتیبانی تاکتیکی، آتش، مهندسی، مخابراتی و... در اجرای عملیات
	شناسایی ورزمی
	هدایت و پشتیبانی در پاکسازی، کنترل و مراقبت و تأمین منطقه‌ای، جاده‌ای، آتش پشتیبانی مهندسی، مخابراتی و...
هدایت‌گر و پشتیبان سپاه پاسداران	هدایت و پشتیبانی تاکتیکی، آتش، مهندسی، مخابراتی در عملیات و اطلاعات
	یگان‌های عمل‌کننده
	اجرای آتش‌های پشتیبانی، ممانعتی، ایزدایی و...
	هدایت و پشتیبانی در پاکسازی، کنترل و مراقبت و تأمین حسب نیاز و ضرورت
هدایت‌گر و پشتیبان شهربانی	هدایت و پشتیبانی تاکتیکی، مهندسی، مخابراتی و ... برای کنترل و مراقبت و تأمین
	شهری حسب نیاز و ضرورت
	حضور پervasلاط و استقرار در مناطق آلوده و نقاط حساس با حداکثر آمادگی و توان
	رزمی و اجرای رژه در مناسبت‌های مختلف

جدول ۴: عملکرد ارتش در نقش تاکتیکی نیروی زمینی

نقش تاکتیکی	عملکرد
کنترل و مراقبت و تأمین‌کننده مرز هوایی استان‌ها	پرتاب نور (فلر) در پروازهای شبانه به منظور روشن شدن منطقه عملیات و جلوگیری از نفوذ نیروهای مقابل به مواضع یگان‌های خودی
	گشت رزمی هوایی در نوار مرزی و مناطق عملیاتی جهت جلوگیری از نفوذ هواپیماهای عراقی (که نیروهای مقابل را حمایت می‌کردند)

آفند کننده هوایی در استان‌ها	عملیات شناسایی بصری، شنود اطلاعاتی و عکسبرداری از موقعیت نیروهای ضدانقلاب پشتیبانی هوایی نزدیک عملیات یگان‌های عمل کننده زمینی با استفاده از جنگ‌افزارها و مهمات مختلف
پدافند کننده هوایی استان‌ها	رصد و مراقبت آسمان استان‌های مرزی پدافند لایه به لایه و جلوگیری از نفوذ و غافلگیری هواپیماهای کشورهای خارجی خصوصاً عراق
پشتیبانی کننده هوایی استان‌ها	تشکیل مراکز پشتیبانی مستقیم هوایی در یگان‌های نزاجا مستقر در ارومیه، خوی، سنندج و کرمانشاه حضور افسران ناظر مقدم هوایی به نمایندگی از معاونت عملیاتی نهاجا در مراکز مذکور پاسخ به درخواست فرماندهان و مسئولین یگان‌های عمل کننده نزاجا، ژاجا و سپاه پاسداران مبنی بر پروازهای شکاری بمبافکن، ترابری هوایی، شناسایی، شنود و عکسبرداری بر اساس فعالیت مرکز عملیات پدافند هوایی، مرکز عملیات منطقه‌ای همدان و سایت‌های راداری تبریز و همدان و پایگاه‌های دوم شکاری تبریز، سوم شکاری همدان، یکم ترابری مهرآباد و هفتم ترابری شیراز حمل تجهیزات مورد نیاز یگان‌های عمل کننده توسط هواپیماهای ترابری
پشتیبانی کننده هوایی استان‌ها	ترابری برخی از مسئولین کشور به منطقه و بالعکس مأموریت‌های پروازی ویژه برای تیم‌های پزشکی و حمل خون ترابری نیروهای مخالف دستگیر شده به مناطق مورد نظر حمل مجروحان و شهدا
نمایش دهنده اقتدار هوایی استان‌ها	شکستن دیوار صوتی بر فراز مواضع نیروهای مقابل به منظور ایجاد رعب و وحشت و وادار کردن آنان به ترک منطقه حمل چتر باز و بارریزی هوایی محموله‌های مورد نیاز در محل‌های تحت محاصره نیروهای ضدانقلاب

جدول ۵: عملکرد ارتش در نقش تاکتیکی نیروی هوایی

عملکرد	نقش تاکتیکی
اجرای گشت‌های هوایی بر فراز آسمان و کنترل با بهره‌گیری از بالگردها	کنترل، مراقبت و تأمین کننده مرز آبی استان خوزستان
اجرای گشت‌های دریایی در آب‌های سرزمینی و مرز دریایی مشترک با کشور عراق	
رژه و نمایش توانمندی‌های نیروی دریایی در شهرهای بزرگ خصوصاً درگیر و مورد توجه نیروهای مخالف استقرار پرتلاطم در شهرهای بزرگ	نمایش دهنده اقتدار هوایی استان خوزستان

جدول ۶: عملکرد ارتش در نقش تاکتیکی نیروی دریایی

پیشنهاد

با توجه به اینکه نقش و عملکرد تاکتیکی ارتش جمهوری اسلامی ایران در بازه زمانی سال ۱۳۵۷ الی آغاز جنگ تحمیلی انجام شده است پیشنهاد می گردد محققین نقش و عملکرد ارتش را در این بازه زمانی بعد از جنگ تحمیلی را مورد بررسی و تحقیق قرار دهند.

منابع

- افشار سیستانی، ایرج، (۱۳۷۳). خوزستان و تمون دیرینه آن، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران،
- رزم آرا، حاجعلی ، فرهنگ جغرافیائی ایران (آبادیها)، جلد ۴: استان ۳ و ۴ آذربایجان، انتشارات سازمان جغرافیایی کشور، انتشارات دایره جغرافیائی ستاد ارتش، تهران، ۱۳۳۰
- عزتی، عزت الله، میرزایی پور، هوشنگ ، (۱۳۹۰)، بررسی مناطق مرزی استان کرمانشاه با عراق و نقش آن در اهداف استراتژیک ایران، فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی، شماره ۱۲ پاییز،
- گروه مؤلفان، ارتش از انقلاب تا دفاع مقدس، انتشارات دانشگاه قرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران، تهران، ۱۴۰۰
- مختاری، حسین (۱۳۸۵). تحلیل نقش تصمیم گیری های حکومتی در توسعه یافتگی سرزمین، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران
- مختاری، حسین، (۱۳۸۵). تحلیل نقش تصمیم گیری های حکومتی در توسعه یافتگی سرزمین، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران
- واعظی، منصور، (۱۳۹۱). طرح بررسی و سنجش شاخص های فرهنگ عمومی کشور، استان کردستان، تهران-موسسه انتشارات کتاب نشر